

**13.11.2023**

**Група №23**

**Урок №11**

**Тема уроку:** Іменник. Рід іменника. Паралельні родові форми іменника

**Мета уроку:** (*формувати компетентності*): *предметні*: поглибити знання учнів про норми узгодження роду іменників, паралельні родові форми іменника, формувати вміння правильно узгоджувати рід іменників у складних випадках; знаходити і виправляти морфологічні помилки); *ключові*: уміння вчитися: організовує власну діяльність щодо засвоєння морфологічних норм української мови (визначає мету, цілі засвоєння навчального матеріалу, пов'язує вивчене з теми з практичною діяльністю); *комунікативні*: уміння грати різні соціальні ролі в колективі, працювати в групі, презентувати; *інформаційні*: користується словниками, довідковою літературою й електронними ресурсами для перевірки й удосконалення власного рівня засвоєння морфологічної норми; *загальнокультурні*: демонструє небайдужість у розгляді питань додержання морфологічних норм, помічає і коректно виправляє морфологічні помилки у власних і чужих усних і письмових текстах.

**Тип уроку:** урок поглиблення знань, умінь і навичок.

## ПЕРЕБІГ УРОКУ

### I. ОРГАНІЗАЦІЯ КЛАСУ

► Пригадайте, що вивчає граматику.

Граматику — це як особиста гігієна. Ви можете не дбати про неї, але не дивуйтеся, якщо люди зроблять про вас відповідні висновки (*З порталу «Мова — ДНК нації»*).

### II. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ, ЗАВДАНЬ УРОКУ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Робота з ілюстрацією*

► Запишіть речення. Поясніть розділові знаки й орфограми.

► Про що піде мова на уроці? Які морфологічні норми будемо розглядати? Визначте мету і завдання уроку.

*Коло думок*

► Що означає бути відповідальним за своє здоров'я?

### **ІІІ. ПЕРЕВІРКА ТЕОРЕТИЧНИХ ВІДОМОСТЕЙ І ПЕРВИННИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК З ТЕМИ, ЗАСТОСУВАННЯ ЯКИХ БУДЕ ПОТРІБНИМ НА УРОЦІ**

*Фронтальна бесіда*

- Пригадайте, що вам відомо про рід іменників.
- Які виникають труднощі в процесі узгодження роду іменників з іншими частинами мови?
- Із чим це пов'язано? Наведіть приклади.

### **ІV. РОБОТА НАД ЗАКРІПЛЕННЯМ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК**

*Робота з текстом*

► Прочитайте статтю О. Сербенської з посібника «Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити» і складіть схему-опору. Які труднощі виникають у визначенні роду іменників? З чим це пов'язано?

ЧОМУ ПРАВИЛЬНО «РІЗКИЙ БІЛЬ», А НЕ «РІЗКА БІЛЬ»? Для всіх іменників української мови, крім множинних, властивий рід. Визначення роду в багатьох випадках пов'язане з труднощами.

***Мусимо пам'ятати:***

1) В українській мові є чимало структурно подібних слів, які мають інший рід та інший тип відмінювання: *меч — ніч, гнів — кров, Корсунь — Умань, біль — сіль, гілля — рілля, земля — теля — Золя, мати — Карпати, каша — лоша*. Отже, Корсунь зелений іменник відмінюється як *хлопець, кінь*, Умань зелена іменник відмінюється як *тінь, радість*, Чернівці зелені (бо це так званий множинний іменник), Сочі зелене (іменник Сочі не відмінюється, його рід визначається за загальним словом *місто*).

2) Категорія роду для більшості іменників невмотивована; часто іменники на позначення того самого поняття можуть мати інший рід: *дорога — шлях — шосе, хата — дім*.

3) Ті самі поняття в різних мовах можуть мати для свого позначення слова, що належать до різних родів: білоруське *цень* — чоловічого роду, а український відповідник *тінь* — жіночого. Українські слова *біль*, *Сибір*, *дріб*, *степ*, *накип*, *насин* — чоловічого роду другої відміни, а російські відповідники *боль*, *Сибирь*, *дробь*, *степь*, *накипь*, *насыпь* — жіночого роду третьої відміни. Український іменник *путь* — жіночого роду, а російський — чоловічого. Тому й відмінкові закінчення однакових у двох мовах іменників можуть бути зовсім іншими. Українською мовою правильно «бодем сповнилося серце матері», «є у продажу», «гарний посуд» (не «біллю сповнилося серце», «є у продажі», «гарна посуда»), російською — «болю», «есть в продаже», «хорошая посуда».

4) При визначенні роду треба брати до уваги закінчення не тільки називного відмінка, а й інших, особливо родового та орудного. Наприклад, у пісні співається: «За Сибіром сонце сходить» (таке саме закінчення, як у словах *лісом*, *столом*, отже, Сибір — чоловічого роду); або говоримо «десятковим дробом» (таке закінчення, як у іменників *столом*, *лісом*). Отже, мало підставляти слова *цей*, *ця*, *це* чи *він*, *вона*, *воно*, як це пишуть у багатьох шкільних підручниках, а в сумнівних випадках треба-така заглянути у словники.

***Перегляд відеоролику «Рід іменників. Типові помилки. Українська мова. Відеорепетитор. ЗНО» на каналі YouTube***

***(<https://www.youtube.com/watch?v=VFp7VCS7BRc>)***

► Які прийоми можуть допомогти запам'ятати такі іменники? Наведіть свій приклад.

*Робота в групах «Хто більше»*

► Пригадайте, які іменники згадувались у ролику відеорепетитора. Запишіть їх у дві колонки. Послухайте звіти груп і доповніть ваш список:

<i>собака</i>	
<i>тюль</i>	<i>напороть</i>
<i>шампунь</i>	<i>антресоль</i>
<i>нежить</i>	<i>путь</i>
<i>біль</i>	

сип	
Сибір	
толь	

### Запам'ятайте!



### Мовознавча розвідка

► Прочитайте і перекажіть статтю з посібника Євгенії Чак «Чи правильно ми говоримо?». Чи існують ще подібні слова в українській мові?

*Зал, зала.* Слова запозичені. Слово зал утворене від німецького *der Saal* (чоловічий рід), а зала — від французького *la salle* (жіночий рід). Наприклад: «Я сидів у читальному залі коло відчиненого вікна і, замість того, щоб готуватися до практичного заняття з діалектології, блукав поглядом по верхівках ялин, що росли в інститутському дворі» (Є. Гуцало). «З трьох дверей, що йшли — одна просто до зали, ліва в кімнату його учня — Васі, права в Лідину, нісся регіт, галас, розмова...» (В. Винниченко). «Платоне, а йди сюди! — покликкала красуня пана, що йшов поважно залюю. — Мій чоловік» (В. Шевчук). «Функціональним та композиційним центром палаців урочистих подій є обрядова зала, інтер'єр якої співзвучний змістові обрядових дій» (Із журналу).

Отже, наявність двох форм — чоловічого і жіночого роду — можна пояснити впливом мови-джерела, з якої слово запозичене.

У сучасній українській мові варіант чоловічого роду (*зал*) уживають частіше, ніж жіночого (*зала*).

*Довідка:* африкат — африката; банкнот — банкнота; довіра — довір'я; цебер — цебро; жираф — жирафа; змій — змія; манжет — манжета; мозоль — мозоля; мотузок — мотузка; оазис — оаза; плацкарт — плацкарта; спазм — спазма; сусід — сусіда тощо; дрозж, купіль, фальш, харч ж. р. і ч. р.

*Проблемне питання (Метод «Прес»)*

► А чи існують іменники, які одночасно можна вживати і в чоловічому, і в жіночому родах? Відповідь підтвердьте прикладами.

· Як правильно сказати: *увійшов до зала* чи *зали*?

Порядок побудови висловлювання.

Я вважаю, що ...

Тому що ...

Наприклад, ...

Отже, ...

*Творчий самодиктант (робота в парах за картками)*

► Запишіть іменники разом із самостійно дібраними прикметниками. За потреби з'ясуйте значення невідомих слів, користуючись словниками, зокрема електронними. Із 2-3 словосполученнями складіть речення.

*Рід відмінюваних іменників із нульовим закінченням*

<i>чоловічий рід</i>	<i>жіночий рід</i>
Аерозоль	бандероль
біль	бешамель ( <i>соус, приправа</i> )
бридж ( <i>гра</i> )	бязь ( <i>тканина</i> )
висип, насип, розсип	ваніль
дріб ( <i>десятковий, барабанний</i> )	верф ( <i>сукупність споруд на березі</i>
дриль ( <i>інструмент</i> )	<i>водойми, де будують і ремонтують</i>
картель ( <i>різновид монополії</i> )	<i>судна</i> )
кір	гуаш
накип	жирандоль ( <i>свічник</i> )

нежить	жовч
перекис	заполоч (нитки для вишивання)
поступ	каніфоль (смола, добута з хвойних дерев)
пропис	Керч
полин	консоль (виступ)
продаж	мігрень
Псалтир	нехворощ (різновид полину)
рояль	папороть
рукопис	путь
Сибір	ретуш (виправлення, підмальовування картин, фотознімків; обробка каменя сколюванням)
собака	розкіш
степ; степінь і ступінь	скрижаль
толь (покрівельний матеріал із товстого картону)	суміш
тюль	туш (фарба)
туш (муз. п'еса; ненавмисне торкання в більярді)	фланель (тканина)
фенхель (рослина)	шагрень (шкіра, папір)
шампунь	
ярмарок	

Перегляд відеоролику «Зал чи зала — експрес-урок» на каналі YouTube (<https://www.youtube.com/watch?v=Ze0Q-kIvYM>).

· Які іменники згадано на експрес-уроці?

### Коментоване письмо

Деякі іменники в літературній мові належать до одного роду, а в розмовній, діалектній — до другого: санаторій і санаторія, клавіш і клавіша. Іменник *фальш* у чоловічому роді чергується з формою жіночого роду: *Фальш* у її голосі різав Ярині слух (О. Десняк); *А чи нема тут якого фальшу?* (Із живих уст); *Арсенова душа не виносила брехні й фальші* (Л. Дмитерко). Хоч категорія чоловічого роду для іменника *фальш* старіша за категорію жіночого, проте ця друга витискає з сучасної української мови першу.

Якому роду давати перевагу в цих іменниках, залежить від характеру тексту: ділова мова, пряма мова в художньому творі чи стилізація під народну говірку.

## V. ПЕРЕВІРКА ЯКОСТІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ УЧНІВ

*Лінгвістичне перетворення (робота в парах)*

► З'ясуйте, чи не помилились митці слова, визначаючи рід іменників?

1. Під вербою над водою Катерина біль білила, із своєю біллю говорила (*Словник Б. Грінченка*). 2. Невинна біль змінилась у гордий пурпур на тій калині, що тебе квітчала (*Леся Українка*).

*Довідка:* біль — білість; нитки, пряжа.

### **Мікрофон**

· Чому в тексті виділено слово? До якого роду воно належить?

· Доберіть синоніми, з'ясуйте їхню родову приналежність. Проілюструйте це, склавши зі словами речення.

Слова — полова,

Але вогонь в одезі слова —

Безсмертна, чудотворна фея,

Правдива іскра Прометея (*І. Франко*).

*Довідка:* одяг, убрання, одезина, одіж, плаття; костюм (звичайно національний); наряд; шати, рiза (*багатий, розкішний одяг*).

## VI. ПІДСУМОК УРОКУ

*Метод «Доповнення»*

► Доповніть речення.

Вивчивши тему «Рід іменників», я зрозумів (зрозуміла), що...

Найскладнішим під час вивчення цієї теми для мене було...

Свої знання з теми я б оцінив (оцінила) на...

## VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

► Виконайте вправу за підручником с.158, впр 4 (а, б).

► Творче завдання. Складіть незвичайну історію з іменниками, які розглядали на уроці.

**Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту**

[tanita.yar2018@gmail.com](mailto:tanita.yar2018@gmail.com)

**У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку.**